

transparant

EDITORIAAL

Gericht op de toekomst

Want dit was de plek van gemeenschappelijke dromen, gedeelde arbeid, vanuit hetzelfde geloof gesproken woorden.

(Giorgio Agamben, Spaanse dichter)

Het is bijna een jaar geleden dat ik van een reis naar China landde op Schiphol, er een krant kocht en met verbijstering de voorpagina zag. Intussen is er veel gebeurd in de Vlaamse kerk, waar als het ware de doos van Pandora openging. Kerk en geloof verschenen regelmatig in de media en zijn er tot op vandaag niet uit verdwenen. De samenleving blijft worstelen met kerk en geloof. Maar er is ook duidelijk een onderstroom die niet negatief is. Christenen blijven zoeken hoe ze als gemeenschap kunnen verder leven.

Het is wel duidelijk dat overleg, gedeelde verantwoordelijkheid en leiderschap belangrijke thema's zijn voor de kerkgemeenschap van de toekomst. Het christelijk geloof heeft nood aan een visioen en een droom. Uitgangspunt hierbij is uiteraard het verhaal van Jezus Christus. Een gemeenschap ontstaat omdat men naar elkaar luistert, omdat men samen hoort. En voor dat samen horen is het verhaal noodzakelijk. Een leider is iemand die een verhaal kan vertellen waardoor de mensen ondanks hun onderlinge verschillen en tegenstellingen het gevoel krijgen dat ze bij elkaar horen, zich met elkaar verbonden voelen. Van een leider wordt verwacht dat hij de mensen kan toespreken zodat zij samen horen. Leiderschap schoolt zichzelf door vragen over de gemeenschap te stellen.

Merry, een Nederlandse bedrijfsadviseur, heeft ideeën die wellicht toepasselijk zijn op geloofsgemeenschappen. Hij beschouwt organisaties

als levende systemen die een zelflerend vermogen moeten ontwikkelen om blijvend te kunnen groeien. Van belang hierbij is dat het aanvoelend en verbeeldingsvermogen worden ontwikkeld om aan te sluiten op datgene wat zich vanuit de nabije toekomst aandient. Hierdoor gaan organisaties ten dienste van het grotere geheel functioneren en kunnen ze bewuster vorm geven aan hun eigen toekomst.

Leiding geven vraagt waarlijk meesterschap in goede communicatie met anderen, zowel inhoudelijk als op het niveau van de menselijke betrekkingen. Leiderschap vindt niet in een maatschappelijk vacuüm plaats, maar is plaats- en tijdgebonden. De concrete groep en de maatschappelijke context zijn mede bepalend. De vragen en problemen maar ook de mogelijkheden dienen voorwerp van studie te zijn voor wie een adequaat leiderschap wil ontwikkelen.

Van kloosterlingen kan je vaak veel leren over dit soort thema's. Zo is er de Regel van Benedictus. Hij leefde in de zesde eeuw en zijn 'Regel' heeft het al die eeuwen volgehouden. In benedictijnse kloosters wordt dagelijks voorgelezen uit dit eeuwenoude boekje. Hoe komt het dat dit 'management' al zo lang wordt nageleefd? Dan moet er toch veel wijsheid in zitten. Die is gebaseerd op de Bijbel. Vooral het boek Handelingen en de woorden van Jezus zijn voor Benedictus een bron van inspiratie geweest bij het opstellen van zijn Regel. Voor hem is het beraad van de broeders een belangrijk element van leiderschap. Over de minst belangrijke dingen beslist de abt alleen. Voor iets belangrijker zaken raadpleegt hij een aantal broeders. Over de belangrijkste aangelegenheden consulteert hij de hele gemeenschap. Benedictus benadrukte dat de gemeenschap maar kan bloeien als de abt goed kan luisteren. De abt zegt niet waar het beraad van de broeders heen moet. Hij vertelt wel waar het beraad over gaat. En hij zal vooral luisteren naar de jongsten van geest, de mensen met de meest frisse blik.

Veel leiders leiden een geïsoleerd leven. Hun positie wordt met eenzaamheid geassocieerd. Volgens Wil Derkse, door geloften als oplaast verbonden met de benedictijner St.-Willibrordusabdij in Doetinchem, zou iedereen die verantwoordelijkheid draagt een vriendenkring moeten cultiveren. Het is goed om gere-

geld in een 'zone zonder gevaar' te verkeren, waarin je niet op je woorden hoeft te passen, waarin je ontspannen samen bent met mensen die niet op enigerlei wijze in een hiërarchische relatie tot je staan. In zo'n situatie kan de leider zonder risico zijn zorgen en onzekerheden op tafel leggen en zijn vrienden kunnen hem eerlijk en goedgemutst corrigeren. Want ook de leider heeft behoefte aan de correctio fraterna, de broederlijke correctie.

Goed leiderschap bouwt de gemeenschap op. Het schept verbinding en bevordert de dialoog. In die dialoog kan God zich vandaag verder laten kennen. Want de openbaring gaat verder. Met de woorden van Reimund Bieringer: 'Openbaring mag niet herleid worden tot het meedelen van inhoud. Al degenen die in de communicatie betrokken zijn, stellen zich voor elkaar open, nodigen elkaar uit om elkaars leven te delen en verdiepen hun relatie. Openbaring mag daarom niet herleid worden tot een anonieme of plaatsvervangende handeling in het verleden die nu afgesloten is omdat al de mogelijke inhoud meegedeeld is. Openbaring is veeleer een aan de gang zijnd, steeds nieuw proces dat elke deelnemer persoonlijk betreft in de communicatie. Ook de gemeenschap die voortdurend uit deze personen opgebouwd wordt, maakt deel uit van dit proces. Terwijl christenen Christus bezijden als de ultieme openbaring van God, is deze openbaring in het geheel niet afgesloten.' Daarom moet volgens hem de christelijke godsdienst zijn fundamentele gerichtheid naar de toekomst herontdekken. De paastijd lijkt me daar een uitgelezen moment voor.

Josian Caproens
Voorzitter

IPB-Transparant – Jaargang 14, nr. 3 – April 2011
– Driemaandelijks tijdschrift van het Interdiocesanaal Pastoraal Beraad – Guimardstraat 1 – 1040 Brussel – Tel. 02/509 96 87 – Fax 02/509 96 09 – E-mail ipb@interdio.be – Website: www.ipbsite.be – Rek. 784-5832889-14 – IBAN: BE 94 784583288914 – BIC: GKCCBEBB, Verantwoordelijke uitgever: Josian Caproens
Afgiftekantoor: Brussel 4

Levende geloofsgemeenschappen Overleg en verantwoordelijkheid

Op zaterdag 26 februari 2011 stond het Forum van het IPB stil bij de manier waarop geloofsgemeenschappen omgaan met overleg en verantwoordelijkheid. Aan vier mensen werd gevraagd een inbreng te doen vanuit hun gemeenschap. Elk sprak vanuit andere ervaringen. André Kalumba als pastoor in Houthalen, Geert Hendrix als lid van De Brug in Lier, Caroline Van Audenhoven als parochie-assistente in de Sint-Antoniusparochie van Leuven en Pieter Nolf vanuit de Interdiocesane Jeugdendienst.

Met de Forumleden werd daarna een gesprek gevoerd over de elementen die het overleg en de te nemen verantwoordelijkheden bepalen. In die discussie werden ook spanningsvelden en vragen blootgelegd.

De gemeenschap responsabiliseren en bemoedigen

André Kalumba, een Congolese scheutist, is samen met 2 andere priesters verantwoordelijk voor 6 parochies in de federatie Houthalen. Hij heeft resoluut gekozen voor het kerkmodel van Vaticanum II. 'In de gemeenschap zijn we allen fundamenteel gelijken door ons doopsel.' Als priester is het zijn taak om het verantwoordelijkheidsgevoel wakker te maken bij de leden van zijn parochies. Hij ziet de gemeenschap niet zozeer als object van een pastoraal maar als subject. 'We hebben een gezamenlijke opdracht waar te maken' zei Kalumba. Zelf neemt hij zo weinig mogelijk taken op zich. De verantwoordelijkheid voor het secretariaat, de lokalen, de boekhouding en zoveel meer, vertrouwt hij toe aan anderen. Als priester wil hij dan vooral aanwezig zijn

en mensen ondersteunen en bemoedigen in de taken die ze opnemen. Ook al blijft hij als pastoor juridisch de eindverantwoordelijke, er is een open overleg en een samengedragen zorg en verantwoordelijkheid. Dialoog is de logica van het samenwerken. De Godsopenbaring zelf is immers een dialogaal gebeuren.

Aantrekkingskracht van het Woord en de liederen

Op zondagen trekt de Brug in Lier zo'n 100 mensen aan die samen liturgie willen vieren. Deze liturgische gemeenschap telt vijf theologisch geschoolde voorgangers. Daarnaast spelen de musici een belangrijke rol. De liturgie is opgebouwd rond een Bijbelverhaal en de keuze van de liederen sluit daarbij aan.

Alles berust op vrijwillige inzet. Er is geen hiërarchische structuur maar er

zijn wel vormen van georganiseerd overleg. De leden zelf spreken van 'onderling pastoraat'. Een persoon kan een initiatief nemen en dat voorstellen aan de anderen. Zo ontstaan groepjes die concrete initiatieven organiseren zoals meditatie, schriftbespreking, lieddagen of leerhuisavonden.

Nieuwe mensen worden vaak aange trokken door de schoonheid van de liturgie of door het zingen en de muziek. Ze ervaren in de Brug een grote vrijheid om te komen en te gaan. Op die manier worden zoekers geraakt en blijven ze soms terugkomen.

Ontmoetingsmomenten als informeel overleg

Caroline Van Audenhoven is parochie-assistente in een kleine maar dynamische parochie in Leuven. Deze gemeenschap heeft sinds 2006 geen residerend priester meer maar kan voor drie op de vier zondagen rekenen op enkele gepensioneerde missionarissen om de eucharistie voor te gaan. De viering zelf wordt in de parochie voorbereid.

Gemeenschapsopbouw is heel belangrijk zowel in de zondagse samenkomsten als daarbuiten. De vieringen zijn kindvriendelijk en er is een koor dat de samen zang ondersteunt. Na de viering is er een ontmoetingsmoment waar kan nagepraat worden. Ook de repetities van het koor, de feesten en de jaarlijkse wandel- en fietstocht in de lente bieden kansen om elkaar te ontmoeten. In de herfst trekt de parochie er elk jaar voor een weekend tussenuit. Dat doen ze al 24 jaar en telkens met een 80-tal deelnemers tussen de 0 en 85 jaar.

Na elke activiteit wordt er nagekaart om uit te spreken wat goed was en wat minder goed. Deze evaluatie wordt bij een volgende planning weer bovengehaald. Elke activiteit heeft een eigen eindverantwoordelijke. De helpende handen die nodig zijn, worden gevraagd op het einde van de zondagse viering of via een telefoontje of een mailtje. Bij het voorbereidend werk is er meestal ook tijd voorzien om samen te aperitieven of een kop koffie te drinken. Dat informeel draagt bij tot de gemeenschapsopbouw. De parochieploeg bestaat uit 4 leden en werkt goed samen met de kerkraad en de verantwoordelijken voor het tijdelijke. Niemand zit er om zelf prestige te hebben of macht maar iedereen werkt vanuit een houding van dienstbaarheid aan de gemeenschap.

Nomadische christengemeenschappen

De Interdiocesane Jeugddienst heeft contacten met ongeveer 220 groepen van jongeren tussen 12-18 jaar. Het gaat daarbij meestal om een of andere vorm van plusserswerking. In de voorbije jaren is hun band met de lokale parochie verminderd maar hun contacten met IJD zijn toegenomen. Deze jongeren zoeken aansluiting voor hun geloof en vinden dat blijkbaar niet gemakkelijk in hun territoriale parochie.

Voor de wat oudere jongeren (16-25 à 30 jaar) beschreef Pieter Nolf een vrij nieuw fenomeen. Zij vormen als het ware een nomadische geloofsgemeenschap over de grenzen van bisdommen heen en zelfs over de landsgrenzen. In Vlaanderen gaat het over zowat duizend jongeren die deelnemen aan jongerenvieringen, Taizé gebedsavonden, WJD en andere grote events. Ze trekken van de ene naar de andere plaats omdat ze via hun sociale netwerken uitgenodigd worden en warm gemaakt. Ze spreken af om ergens naartoe te gaan om elkaar weer te zien en samen iets mee te maken. Dat laatste moet authentiek en kwaliteitsvol zijn en een hoog geloofsgehalte hebben.

Ze vormen op die manier een fluïde gemeenschap met vriendschap als motor. Overleg en verantwoordelijkheid zijn geen issue voor hen. De groep organiseert zich als vanzelf via Facebook en andere netwerken. Het is een wereld van jongeren onder elkaar ook al zijn de meeste events wel aangeboden of georganiseerd door volwassenen. Binnen de groepen is er ruimte voor iedereen, ook voor de sociaal zwakkere jongeren.

Deze jongeren hebben meestal geen band met een territoriale structuur. Omdat ze single zijn of als jong koppel zich gemakkelijk kunnen verplaatsen, gaan ze waar ze leven vinden. Maar wat gebeurt er zodra ze zich ergens vestigen en een gezin hebben?

Elementen om verder mee te nemen

Volgens het kerkelijk recht is een priester de eindverantwoordelijke voor een parochie. Dat neemt niet weg dat een verregaande taakverdeling met gedeelde verantwoordelijkheden mogelijk is. Er werden voorbeelden aangehaald uit andere, niet Europese landen, waar de priester een veel groter gebied bedient. De lokale gemeenschappen steunen daar volledig op teams van leken-vrijwilligers, zowel mannen als vrou-

wen. De priester is er veel meer een bezieler en komt op regelmatige momenten langs om voor te gaan in de eucharistie en ook andere sacramenten toe te dienen. Ook in het model van het bisdom Poitiers (zie vorig Forum) heeft de priester veel meer een taak als moderator. Dat veronderstelt een gemeenschap die zich bewust is dat ze zelf een opdracht heeft voor het geloofsleven van haar leden.

Een belangrijke kwaliteit voor mensen die deelnemen aan een overleg is dat ze denken in functie van het geheel en niet deelnemen om de eigen belangen te behartigen. In sommige parochies zijn er een aantal goed functionerende groepen maar werken die los van elkaar als eilandjes. Overleg op een overkoepelend niveau is belangrijk. Maar ook de doorstroming van wat daar gebeurt, is essentieel voor een goede communicatie en betrokkenheid van de leden. Doorstroming is vaak ook een knelpunt tussen de verschillende niveaus en geleidingen in een bisdom.

Naast het geplande en georganiseerde overleg in organen en raden gebeurt er veel informeel overleg. Dat heeft een eigen dynamiek met voor- en nadelen. Iemand definieerde in dat verband het chatten van jongeren als een combinatie van een synode en een café.

Het IPB als overlegorgaan heeft een aantal troeven omdat het naast mensen uit de territoriale pastoraal ook de christelijke middenveldorganisaties trekt in het beraad.

Ook de vraag naar het overleg van de geloofsgemeenschap met de bredere samenleving werd gesteld.

Heel wat mensen vandaag zijn op zoek naar zingeving en vragen zich af waar ze heen kunnen. Ze worden aangesproken door authentiek geloofsleven en kwaliteitsvolle liturgie. Om deugddoende liturgie te kunnen aanbieden,

klonk de suggestie om meer beroep te doen op woordkunstenaars en musici. Mensen zijn vaak op zoek naar iets nieuws. Maar ook het bestaande kunnen ze soms nieuw ontdekken. Deze zoekers willen meestal eerst vrijblijvend kennismaken. Ze wensen niet direct aangesproken te worden om een of andere verantwoordelijkheid op te nemen. Terwijl de gemeenschap de nieuwkomers maar al te graag zou inschakelen.

Een vraag die daarbij rijst is wie verantwoordelijk is voor het kwaliteitsvolle aanbod. Wat ons opnieuw brengt bij de eigen verantwoordelijkheid van de geloofsgemeenschap. Elk lid van de gemeenschap en de leden samen staan voor deze opdracht. De vitaliteit van de gemeenschap is een samengedragen verantwoordelijkheid.

Heel wat thema's bleven op dit Forum nog onbesproken. Zo is er de spanning tussen keuzegemeenschappen enerzijds en territoriale anderzijds. De ene is meer fluïdaal, de andere sterker gestructureerd. De rol van de priester en zijn betekenis voor de gemeenschap werden slechts beperkt ter sprake gebracht. In wat André Kalumba bracht tekent zich wel een ander priesterbeeld af dan wat wij in Vlaanderen in de vorige eeuw gekend hebben. Er werd ook weinig verteld over de concrete vormgeving van het overleg en de moeilijkheden die daarbij rijzen. Conflicten en meningsverschillen in de teams en overleggroepen kwamen niet aan bod. Dialogeren is iets wat oefening vraagt. We moeten het met vallen en opstaan leren. Communicatie was vroeger vaak alleen van boven naar beneden en gebaseerd op asymmetrische relaties. Een andere overlegcultuur dringt zich op en wordt hier en daar al zichtbaar. Maar er is nog veel vorming nodig om open en gewelddoos om te gaan met verschillen.

Carine Devogelaere

Actief geweldloos leven, Jezus achterna

Als priester van het bisdom Brugge is Jo Hanssens in 1975 deeltijds en vanaf 1981 voltijds vrijgesteld voor het werk van Pax Christi. De Vlaamse sectie maakt deel uit van de internationale Pax Christi-beweging die nu over heel de wereld een honderdtal lidorganisaties verenigt. Vanaf 2000 werkte hij mee aan de uitbouw van Pax Christi in het Gebied van de Grote Meren in Afrika. Namens het Netwerk Rechtvaardigheid en Vrede neemt hij deel aan het IPB-Forum. Hij is ook sinds bijna tien jaar als priester verbonden met de Foyer en het Bezinningscentrum Zellaer in Bonheiden.

Jo, wat zijn aandachtspunten van Pax Christi vandaag?

Als christelijk geïnspireerde vredesbeweging werkt Pax Christi op de eerste plaats rond de geest en de visie, de methoden en de strategie van de actieve geweldloosheid. We doen dit in de lijn van Mahatma Gandhi, Martin Luther King en anderen die er voor gekozen hebben om kwaad niet met kwaad maar met goed te beantwoorden. Jezus van Nazareth heeft deze geheel nieuwe wijze van in het leven staan reeds 2000 jaar geleden in praktijk gebracht. Tot op vandaag blijft hij ons heel sterk inspireren om op een creatieve, geweldloze wijze met onrecht en geweld om te gaan.

Binnen Pax Christi Vlaanderen hebben we onlangs onder leiding van Peter Houlleberghs een nieuw beleidsplan voor 2011-2015 opgesteld. Bij de aanhef staat o.m.: *"Pax Christi Vlaanderen steunt in haar missie op drie pijlers: spiritualiteit, studie en vorming, actie"*. Zo probeert Pax Christi op een effectieve en evangelisch geïnspireerde wijze bij te dragen tot vrede, verzoening en gerechtigheid voor allen, om te beginnen bij de meest kwetsbaren en in zorg voor de ons toevertrouwde aarde.

Wat verstaan jullie onder actieve geweldloosheid?

De actieve geweldloosheid is voor ons geen abstract begrip. Fundamenteel gaat het om de vraag: "Hoe sta ik in relatie tot mijn medemensen, tot mezelf, tot de ons toevertrouwde schepping en tot God als bron van alle leven?" Daarbij sluit de vraag aan: "Hoe ga ik om met conflicten, macht en geweld? Hoe ga ik om met onmacht en de kwetsbaarheid van het bestaan?" En ook nog: "Ben ik bereid zelf de prijs voor vrede en gerechtigheid te betalen?" *Kiezen voor een actief, geweldloos antwoord op deze vragen is een bewuste keuze die iedere mens en zeker elke christen moet maken.* Als vredesbeweging

passen wij deze keuze toe op vredeseducatie in de meer directe relaties, maar ook op geweldpreventie en vredesopbouw in de bredere samenleving. Deze keuze wordt permanent gevoed door een open en hedendaagse spiritualiteit. Een steeds hernieuwde lezing van de Bijbel en het Evangelie is voor mij cruciaal, evenals de openheid voor wat andere religies en levensovertuigingen aanbieden. Een zeer belangrijke sleutel is de houding van mededogen die kan samengevat worden in de aanbeveling van alle religies en die ook op het einde van de Bergrede staat: *"Behandel anderen dus steeds zoals je zou willen dat ze jullie behandelen. Dat is het hart van de Wet en de Profeten"* (Mt.7,12 NBV 2004).

We hebben het bij het IPB momenteel over levende geloofsgemeenschappen. Daarin is overleg en communicatie belangrijk. Wat is daarvoor nodig volgens jou?

In 2010 gaven het Davidsfonds en Pax Christi Vlaanderen samen een boek uit: "Ga nu allen in vrede! Omgaan met macht en conflicten in pastorale contexten." Er staan bijdragen in zoals *"Macht en mechanismen in conflicten in organisaties"* (Caroline Van Damme), *"Geweldloze communicatie in pastorale contexten"* (Jan VandenBerghe), *"Conflict! Uitdaging voor persoonlijke groei"* (Claude Vandevoorde), *"Vredestichter of onruststoker? Jezus' omgang met conflicten"* (Caroline Vander Stichele). Het zijn stuk voor stuk benaderingen die kunnen helpen om een levende geloofsgemeenschap via open overleg en communicatie uit te bouwen. Overleg op voet van evenwaardigheid is noodzakelijk voor elke gelovige gemeenschap. "Evenwaardigheid" verwijst naar een realiteit die we nooit mogen vergeten en zeker niet in een christelijke geloofsgemeenschap. Zo kijkt God zelf immers naar ons. Daartegenover staat het nooit ophoudend machtspel van ofwel "meerdere" ofwel "mindere" zijn.

We zijn evenwaardig en tegelijk allemaal verschillend. In de kerkgemeenschap zijn er velerlei taken, bedieningen en gaven, en er is tegelijk één Geest, één doop, één God en Vader, één Jezus Christus die alles in allen tot stand brengt. Ik denk hier aan de prachtige beschrijving van de eenheid in verscheidenheid die de apostel Paulus beschrijft in zijn eerste brief aan de christenen van Korinte (1 Kor.12), gevolgd door het hooglied van de liefde (1 Kor.13). De Godsopenbaring is zelf van het begin tot het einde een dialogaal gebeuren, zoals André Kalumba, Congolese scheutist

werkzaam in de federatie Houthalen, tijdens het IPB-Forum van 26 februari jl. onderlijnde. Hoe zouden wij als christenen niet ingaan op de uitnodiging tot dialoog, overleg en communicatie bij de opbouw van een levende geloofsgemeenschap? Goed overleg, open communicatie en geweldloze dialoog zijn zeer verheven kunsten die kunnen ingeoeffend en beoefend worden. Zij behoren tot de kern van een vruchtbare pastoraal en de opbouw van een authentieke geloofsgemeenschap. Sint Benedictus en Sint Augustinus wisten dit al toen zij hun regels van gemeenschapsleven neerschreven meer dan duizend jaar geleden.

De Bijbel lijkt daarbij voor jou een belangrijke rol te spelen.

Binnen Pax Christi leggen we ons toe op een nieuwe lezing van de evangelische boodschap vanuit het oogpunt van de actieve geweldloosheid. We stellen ons de vraag: "Kunnen wij de weg die Jezus van Nazareth is gegaan in onze tijd verstaan als een geweldloze weg in liefde ten einde toe?" De geweldloze levensgave van Jezus voor onze redding en die van de hele wereld behoort tot de kern van ons geloof. Deze geweldloze liefde mondde immers ook uit in het geweldloze antwoord van God, zijn hemelse Vader die Jezus heeft opgewekt uit de dood. Als verzezen Heer zegt Jezus nu ook tot ons: *"Overwin kwaad met goed zoals je hemelse Vader doet."*

Actief geweldloos leven in navolging van Jezus is geen leven zonder conflicten, wel integendeel. Het is leven in permanente dialoog. De Geest van Jezus helpt ons om anders om te gaan met conflicten en met het anders zijn van de andere, bereid tot verantwoording van de hoop die in ons is, in open overleg en communicatie. De Geest staat ons bij opdat wij ook het goede blijven zien in de ander en in onszelf. Hij helpt ons opdat wij op onze beurt ons leven zouden durven geven in dienst van gerechtigheid, verzoening en vrede. Zo leven in navolging van Jezus, gedragen door een levende geloofsgemeenschap, is waarachtige kerkopbouw en evangelisatie voor onze tijd. Midden onrecht, geweld en machtsmisbruik worden we zo opnieuw smakelijk zout en stralend licht in Kerk en wereld.